

Erken Çocuklukta

Otizm Spektrum Bozukluğu

Temel Bilgiler

Editör: Prof. Dr. İbrahim H. DİKEN

2. Baskı

Editör: Prof. Dr. İbrahim H. DİKEN

ERKEN ÇOCUKLUKTA OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU
Temel Bilgiler

ISBN 978-625-6357-54-9

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Aralık 2022, Ankara

2. Baskı: Ekim 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüdü
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), gelişimsel yetersizlik grubu içerisinde yer alan, yaygınlığı en hızlı artan grupların başında gelmekte iken OSB'nin nedenlerini ve özelliklerini anlama çalışmaları her geçen gün artmaktadır. Bu kitap, erken çocuklukta OSB hakkında temel ve güncel bilgileri içeren farklı konu başlıklarında 9 bölümü kapsamaktadır.

Kitabın birinci bölümü OSB'nin tanımı, tarihçesi ve yaygınlığına odaklanırken; ikinci bölümü OSB'nin nedenlerine ilişkin geçmişten günümüze tartışılan konular ve durumlara vurgu yapmıştır. Kitabın üçüncü bölümünde OSB ile ilişkili davranışsal özellikler hakkında detaylı bilgiler verilmektedir. OSB ile doğrudan ilişkili duyu-motor özellikleri ise kitabın dördüncü bölümünde yer alırken kitabın beşinci bölümü iletişim ve dil özelliklerine odaklanmaktadır. Kitabın altıncı bölümü OSB gösteren çocukların bilişsel özellikleri hakkında bilgiler içermekte ve yedinci bölümde ise oyun özelliklerine vurgu yapılmıştır. Sekizinci bölüm OSB gösteren çocukların tarama, tanılama ve diğer değerlendirme süreçleri hakkında detaylı bilgiler içermektedir. Kitabın dokuzuncu ve son bölümü OSB alanında yapılan bilimsel çalışmalar temelinde hazırlanan raporlara ve bu raporlarda yer alan etkililikleri ilgili raporların kanıt kriterlerini karşılayan kanıt temelli uygulamalara yer verilmiştir. Kitabın her bölümü ilgili alanda bilimsel ve uygulamalı çalışmalar yürüten öğretim elemanları tarafından kaleme alınmıştır.

Kitabın OSB gösteren küçük çocuklara, çocukların ebeveynlerine, OSB gösteren küçük çocuklar ve ebeveynleri ile çalışan eğitimci ve uzmanlara ve OSB ile ilgilenen herkese yol gösterici temel bilgiler sunmak üzere faydalı olması dileğiyle...

Aralık 2022

Prof. Dr. İbrahim H. DİKEN
ORCID No: 0000-0002-5761-2900

Editör

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Prof. Dr. İbrahim H. DİKEN

- 1. Bölüm: Otizm Spektrum Bozukluğu: Tarihçe, Tanım, Sınıflandırma, Yaygınlık**
Dr. Öğr. Üyesi Melih ÇATTIK, Anadolu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2682-377X
- 2. Bölüm: Otizm Spektrum Bozukluğu: Nedenler**
Dr. Öğr. Üyesi Erkan KURNAZ, Anadolu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8905-8011
- 3. Bölüm: Otizm Spektrum Bozukluğu: Davranışsal Özellikler**
Doç. Dr. Özlem TOPER, Bursa Uludağ Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0243-4844
- 4. Bölüm: Otizm Spektrum Bozukluğu: Duyusal ve Motor Özellikleri**
Öğr. Gör. Dr. Gamze BEYAZOĞLU, Uşak Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-2902-2313
- 5. Bölüm: Otizm Spektrum Bozukluğu: İletişim ve Dil Özellikleri**
Öğr. Gör. Neslihan CANPOLAT ÇIĞ, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9832-442X
Prof. Dr. Özlem DİKEN, Anadolu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-1676-7989
- 6. Bölüm: Otizm Spektrum Bozukluğu: Bilişsel Özellikler**
Dr. Öğr. Üyesi Esra ORUM ÇATTIK, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9080-3311
- 7. Bölüm: Otizm Spektrum Bozukluğu: Oyun Özellikleri**
Arş. Gör. Dr. Dilay AKGÜN-GİRAY, Süleyman Demirel Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1597-9229
- 8. Bölüm: Otizm Spektrum Bozukluğu: Tarama, Tanılama ve Gelişimsel Değerlendirme**
Arş. Gör. Uğur Onur GÜNDEN, Anadolu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7733-391X
Prof. Dr. İbrahim H. DİKEN, Anadolu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5761-2900
- 9. Bölüm: Otizm Spektrum Bozulduğu: Kanıt Temelli Uygulamalar**
Doç. Dr. Emre ÜNLÜ, İzmir Demokrasi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0795-9022

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU: TARİHÇE, TANIM, SINIFLANDIRMA, YAYGINLIK

Giriş.....	2
Otizm Spektrum Bozukluğunun Tarihçesi.....	3
Otizm Spektrum Bozukluğunun Tanımı.....	6
Otizm Spektrum Bozukluğunun Tanılanması ve Sınıflandırılması.....	9
Kaynakça.....	16

2. BÖLÜM

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU: NEDENLER

Giriş.....	21
Otizm Spektrum Bozukluğuna İlişkin Ana Akım Tıbbi Teoriler.....	21
Toksik Kimyasallara Maruz Kalma.....	22
Genetik Problemler.....	24
Nörokutanöz Bozukluklar.....	26
Kromozom 16 Mutasyonu.....	27
Bannayan-Riley-Rualcaba Sendromu.....	27
Smith-Lemli-Opitz Sendromu.....	28
Fetal Alkol Sendromu (FAS).....	28
Landau-Kleffner Sendromu.....	29
Mitokondriyal Bozukluklar.....	31
Doğum Öncesi ve Doğum Anı Faktörleri.....	32
Beyin Yapısındaki Farklılıklar.....	33
Bağışıklık Sistemi (Otoimmün Sistem) Problemleri.....	33
Otizm Spektrum Bozukluğuna İlişkin Nöro-Biyolojik Teoriler.....	33
Genetik.....	34
Nörotransmitterler.....	34
Hormonal ve Metabolik Faktörler.....	35
Beyin Anatomisi.....	36
Otizm Spektrum Bozukluğunda Biyomedikal Teoriler.....	37
OSB ile Sonuçlanan Faktörler.....	38
Biyomedikal Teorinin Biyokimyasal Açıklamaları.....	44
Kaynakça.....	46

3. BÖLÜM

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU: DAVRANIŞAL ÖZELLİKLER

Giriş.....	54
Otizm Spektrum Bozukluğu ve Genel Özellikleri	55
Otizm Spektrum Bozukluğu ve Sınırlı ve Yineleyici Davranış, İlgi ve Etkinlikler	57
Basmakalıp veya Tekrarlayıcı Hareketler, Nesne Kullanımları ya da Konuşma ...	58
Aynılıkta Israr, Rutine Sıkı Bağlılık, Törenselleşmiş Davranışlar	62
Sınırlı, Yoğun ve Değişiklik Göstermeyen İlgi Alanları	64
Duyusal Uyarılara Çok Yüksek/Çok Düşük Düzeyde Tepki veya Olağandışı İlgi Gösterme	67
Otizm Spektrum Bozukluğu ve Davranış Sorunları.....	68
Dışsallaştırılmış Davranışlar, Kendine Zarar Verme ve Öfke Nöbeti	69
Kaçma Davranışı	70
Beslenme Sorunları	71
Uyku Sorunları	71
Kaynakça.....	72

4. BÖLÜM

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU: DUYUSAL VE MOTOR ÖZELLİKLERİ

Giriş.....	78
Duyusal Sorunların Tanımlanması ve Yaygınlığı.....	79
Duyusal Modülasyon Bozukluğu	81
Azalmış Duyusal Tepki	82
Duyusal Arama	83
Duyusal Temelli Motor Bozukluk	83
Dispraksi	84
Postural Bozukluk.....	84
Duyusal Özelliklerin OSB'nin Diğer Özellikleri ile İlişkisi.....	85
Sınırlı, Yineleyen Davranış Biçimleri ve Duyusal Özellikler	86
Sosyal İletişim ve Duyusal Özellikler	86
Duyusal Özelliklerin İşlev ve Uyumsal Yanıtlara Etkileri.....	88
OSB'de Kaba Motor Sorunların Tanımlanması ve Yaygınlığı.....	90
Kaba Motor Sorunların Duyusal Özelliklerle İlişkisi	93
İnce Motor Sorunlar ve Yaygınlığı.....	94
Uzanma ve Kavrama	95
El Tercihi (Lateralizasyon)	95
Orta Hattı Çaprazlama	96
Görsel-Motor Entegrasyon	96

İnce Motor Sorunlarda Görsel Algı Bozuklukların Önemi.....	97
Kaynakça.....	98

5. BÖLÜM

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU: İLETİŞİM VE DİL ÖZELLİKLERİ

Giriş.....	108
Dil ve İletişim.....	108
Tipik Gelişen Bireylerde Dil ve İletişim Gelişimi	110
Söz Öncesi Dönem.....	111
Okul Öncesi Dönem Dil Gelişimi	117
Fonolojik Farkındalık ve Erken Okuryazarlık Becerileri.....	118
Otizm Spektrum Bozukluğunda Dil ve İletişim.....	119
Söz Öncesi Dönem.....	119
Kaynakça.....	127

6. BÖLÜM

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU: BİLİŞSEL ÖZELLİKLER

Giriş.....	132
OSB Olan Çocukların Bilişsel Özellikleri	133
Bellek.....	134
Motivasyon	135
Öz-Belirleme Becerileri	136
Akademik Beceriler	139
Kaynakça.....	140

7. BÖLÜM

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU: OYUN ÖZELLİKLERİ

Giriş.....	146
Oyun	146
Oyunun Özellikleri	147
Oyunun Önemi	149
Oyun Gelişimi	151
Otizm Spektrum Bozukluğu ve Oyun.....	153
Otizm Spektrum Bozukluğunda Oyun Öğretimi.....	155
Video Model	155
İpucu Hiyerarşisi	156
Akran Aracılı Öğretim.....	156
Ebeveyn Aracılı Öğretim	157

OSB Olan Çocuklarla Oynarken Ortam ve Materyal Seçimi.....	157
Oyun Ortamı Düzenleme.....	157
Oyun Nesnesi (Oyuncak) Seçimi	158
Kaynakça.....	159

8. BÖLÜM

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU: TARAMA, TANILAMA VE GELİŞİMSEL DEĞERLENDİRME

Giriş.....	165
Değerlendirme Süreci	165
Değerlendirme İlkeleri.....	168
Değerlendirme Türleri ve Teknikleri	169
Standart Testler.....	171
Programa Dayalı Değerlendirme	172
Portfolyo (Ürün Dosyası) Değerlendirmesi	172
Beceri Analizi.....	173
Gözlem.....	173
Görüşme.....	175
Hata Analizi	175
Kontrol Listesi.....	175
Çevresel Değerlendirme.....	176
Derecelendirme Ölçekleri.....	176
Tarama	177
I. Düzey Tarama	180
II. Düzey Tarama.....	182
Tanılama	184
Tıbbi Tanılama	184
Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama	188
Gelişimsel Değerlendirme.....	189
Ailenin Değerlendirilmesi.....	193
Özet	194
Kaynakça.....	195

9. BÖLÜM

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU: KANIT TEMELLİ UYGULAMALAR

Giriş.....	202
Otizm Spektrum Bozukluğu'nda Kanıt Temelli Uygulamalar	203
Otizm Spektrum Bozukluğu'nda Kanıt Temelli Uygulama Listeleri.....	205

Kanıt Temelli Uygulamaların Uygulamaya Taşınması	209
Kanıt Temelli Uygulamaların Seçiminde Dikkat Edilmesi Gereken Husular	211
Eğitimcilere/Uzmanlara Öneriler	212
Kaynakça	214
Editör ve Yazarlar Hakkında	217

1. BÖLÜM

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU: TARİHÇE, TANIM, SINIFLANDIRMA, YAYGINLIK

Dr. Öğr. Üyesi Melih ÇATTIK, Anadolu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2682-377X

Anahtar Kavramlar

Otizm Spektrum Bozukluğu, Tarihçe, Tanım, Sınıflandırma, Yaygınlık

İçindekiler

GİRİŞ

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNUN TARİHÇESİ

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNUN TANIMI

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNUN TANILANMASI VE
SINIFLANDIRILMASI

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNUN YAYGINLIĞI

ÖZET

KAYNAKÇA